Materiallar to’plami · Conference Proceedings
QATAG‘ON QURBONLARI: TARIXIY XOTIRA, MILLIY O‘ZLIK VA MA’NAVIY MEROS
10 September – 10 October 2026
UDK 008

# PLATFORMAVIY VOSITACHILIK SHAROITIDA FUQAROLIK MADANIYATINING AKSIOLOGIK QAYTA SHAKLLANISHI: ALGORITMIK TA’SIR, DELIBERATIV TENGLIK VA JAMOATCHILIK ISHONCHINING IJTIMOIY-FALSAFIY MEZONLARI

Akmaliddin Abduxamid o‘g‘li Axmadulloyev*
*Farg‘ona davlat universiteti, mustaqil tadqiqotchisi*
✉ axmadulloyevakmaliddin@gmail.com

**ANNOTATSIYA**

Maqolada platformaviy vositachilikning fuqarolik madaniyati qadriyatlariga ta’siri ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Algoritmik ko‘rinuvchanlik, moderatsiya va ma’lumotlarni nazorat qilish mexanizmlari farqlanadi. Deliberativ tenglik hamda jamoatchilik ishonchining protsessual mezonlari ishlab chiqiladi. Tushuntiriluvchanlik, e’tiroz va hisobdorlikning o‘zaro bog‘liqligi asoslanadi. Takliflar normativ xarakterga ega bo‘lib, empirik baholashni talab qiladi.

**Kalit so‘zlar**

platformaviy vositachilik, fuqarolik madaniyati, algoritmik ko‘rinuvchanlik, deliberatsiya, jamoatchilik ishonchi, moderatsiya, hisobdorlik.

DOI: 10.5281/zenodo.23365614

## KIRISH

Fuqarolik madaniyati muloqotning faqat odob qoidalaridan iborat emas. U jamiyat a’zolarining umumiy ishga daxldorlik hissi, boshqalarning ovozini teng e’tirof etishi, bahsning dalillarga asoslanishi va qarorlar yuzasidan javob talab qila olish imkoniyatini qamrab oladi. Ushbu qadriyatlar raqamli platformalarda yangicha sharoitga tushadi: fikrning jamoatchilikka yetib borishi, auditoriyaning shakllanishi hamda reaksiyalarning ko‘rinuvchanligi ko‘pincha xususiy texnologik infratuzilma orqali boshqariladi. Platforma shu ma’noda oddiy neytral “maydon” emas; u o‘z qoidalari, tavsiya tizimi va moderatsiya tamoyillari bilan jamoatchilik munozarasining tashkiliy shakliga ta’sir ko‘rsatishi mumkin [5; 7].

Mazkur vaziyat ijtimoiy-falsafiy ziddiyat tug‘diradi. Bir tomondan, texnologik vositachilik fuqarolarning axborot almashishi, hamfikr topishi va ijtimoiy masala bo‘yicha fikrini ifodalashi uchun yangi imkoniyatlar ochadi. Boshqa tomondan, ko‘rinuvchanlikka asoslangan raqobat murakkab dalilni emas, keskin munosabatni ko‘proq ommalashtirishi ehtimoli mavjud; muhokamaning mazmuni bilan uning algoritmik mashhurligi o‘rtasida tafovut yuzaga keladi. Papacharissi hissiy jamoatchiliklarning axborot oqimi bilan bog‘liqligini ko‘rsatadi [8]. Ammo shu munosabatni har bir platformada bir xil sababiy qonun deb qabul qilish mumkin emas: dizayn, auditoriya va muhokama qoidalari farqlanadi.

O‘zbekiston sharoitida fuqarolik jamiyatining raqamli demokratik islohotlardagi ishtiroki va axborot xizmatlarida jamoatchilik bilan aloqa masalalariga bag‘ishlangan tadqiqotlar ushbu mavzuni institutsional nuqtayi nazardan o‘rganishga asos beradi [1; 2]. Bu tadqiqotlar bilan xalqaro platforma nazariyasini qiyoslashda mahalliy boshqaruv tajribasini universal modelga qaram qilish emas, balki normativ savollarni aniqlashtirish

maqsad qilinadi. Maqolaning ilmiy maqsadi algoritmik ta’sir, deliberativ tenglik va jamoatchilik ishonchi o‘rtasidagi aksiologik bog‘lanishlarni ajratish, platformada fuqarolik madaniyatining sifatini baholaydigan tushunchaviy mezonlar tizimini ishlab chiqishdir.

Asosiy savol quyidagicha: platforma har bir foydalanuvchiga fikr bildirish imkonini bergani holda, qanday sharoitlarda umumiy muhokamada teng huquqli eshitilish, asosli qarama-qarshilik va ishonchli javobgarlik saqlanadi? Ushbu savolga javob berishda raqamli ishtirok miqdori bilan uning demokratik sifatini ajratish, platforma hokimiyatini davlat vakolati bilan tenglashtirmaslik va ishonchni sun’iy ijobiy kayfiyatga qisqartirmaslik zarur.

## MATERIALLAR VA METODLAR

Manbalar bazasi nashr qilingan sakkiz ilmiy ishni o‘z ichiga oladi. Nazarov fuqarolik jamiyati bilan davlatning raqamli o‘zaro munosabatlarini, Urinbayeva esa ommaviy axborot almashinuvi sharoitida jamoatchilik bilan aloqaning muammolarini tahlil qiladi [1; 2]. Klimashevskaya raqamli modernizatsiyaning ijobiy jihatlari va xatarlarini, Morozova hamda hammualliflar davlatning raqamli ijtimoiylashuvdagi rolini o‘rganadi [3; 4]. Dommett platformalarni ilmiy tekshirish uchun ma’lumotlarga kirish muammosini ko‘rsatadi; Amoore mashinali o‘rganishning qisman va noaniq tavsiflariga diqqat qaratadi [5; 6]. Gillespie moderatsiya ko‘lamining murakkabligini, Papacharissi esa hissiyot va jamoatchilik bayonoti o‘rtasidagi bog‘lanishni muhokama qiladi [7; 8].

Aksiologik tahlilning boshlang‘ich birligi uch qadriyatdir: tenglik, ishonch va erkinlik. Tenglikni barcha xabarlar bir xil ko‘rish soniga ega bo‘lishi bilan emas, munozarada asossiz chetlanmaslik va o‘z pozitsiyasini izohlash imkoniyati bilan aniqlaymiz. Ishonch tizimni tanqidsiz ma’qullash emas, qarorlar va qoida buzilishi yuzasidan tekshiriladigan asoslar mavjudligiga tayanadi. Erkinlik esa fikr bildirish imkoniyati bilan bir qatorda tartibni bilish va nomaqbul cheklovga e’tiroz etish layoqatini anglatadi. Ushbu tushunchalar baholanayotgan platforma turiga qarab alohida aniqlashtirilishi kerak.

Metodlar to‘plamiga normativ rekonstruksiya, protsessual qiyoslash va kontrfaktual fikriy tajriba kiradi. Normativ rekonstruksiya platformaning oshkora maqsadi bilan uning amaliy qoidalaridan kelib chiqadigan ahamiyatni solishtiradi. Protsessual qiyoslash biror xabar chegaralanganda qoida oldindan ma’lum bo‘lganmi, sabab bildirilganmi, xatoni tuzatish mumkinmi, degan savollarni beradi. Fikriy tajribada ikki bir xil dalil bir platformada turlicha ko‘rinuvchanlikka ega bo‘lganda deliberativ tenglik qanday talqin qilinishi o‘rganiladi. Mazkur yondashuvlar nazariy xulosalarni mantiqan sinashga xizmat qiladi.

Metodologik ehtiyotkorlik talab etiladi: maqola ma’lum bir algoritmning yashirin reyting formulasini bilishini da’vo qilmaydi, ma’lumot yig‘ish yo‘li bilan o‘lchangan sababiy ta’sirlarni ham keltirmaydi. Takliflar algoritmik omillar ehtimolini tan olgan holda, qarorni asoslash tartibining qanday bo‘lishi lozimligini belgilaydi. Shunday qilib, falsafiy mezonlarning empirik tasdiqi tadqiqot doirasidan tashqarida qoladi.

## NATIJALAR

Birinchi natija platformaviy muhitda fuqarolik madaniyati ikki o‘lchovda namoyon bo‘lishi haqidagi tezisdir. Ifodaviy o‘lchov foydalanuvchining o‘z pozitsiyasini bildirishini, munozaraga qo‘shilishini va munosabatga hissiy mazmun berishini qamrab oladi. Deliberativ o‘lchov esa qarama-qarshi asoslarni eshitish, dalilni tekshirish, tanqidga javob berish va xulosa chiqarish imkoniyatlarini anglatadi. Ifodaviy faollik yuqori bo‘lgani holda deliberativ sifat past bo‘lishi mumkin. Shunday tafovutni ko‘rmaslik ommaboplikni jamoatchilik manfaatining bevosita o‘lchoviga aylantirib qo‘yadi [8].

Algoritmik ko‘rinuvchanlik fuqarolik qadriyatlariga uch yo‘l bilan ta’sir qilishi mumkin. Birinchisi, saralash: foydalanuvchi boshqalarning qaysi fikrini ko‘rishi algoritm tuzilmasiga bog‘liq bo‘ladi. Ikkinchisi, rag‘bat: qaysi uslubdagi nutq ko‘proq e’tibor olishi haqidagi taxmin keyingi nutqning ohangini o‘zgartirishi mumkin. Uchinchisi, noaniqlik: faoliyat cheklanishining sababi tushunarli bo‘lmaganda, foydalanuvchi qarorni xolis baholash imkonidan mahrum bo‘ladi. Bu uch yo‘lning har biri empirik tekshirishni talab qilsa-da, ularning normativ ahamiyati ma’lum: ko‘rinuvchanlikning o‘zi ijtimoiy e’tirof yoki dalilning haqiqatga mosligi bilan teng emas [6; 7].

Maqolada “ko‘rinuvchanlik adolati” degan shartli atama ishlatiladi. U hamma xabarlarni sun’iy

ravishda teng tarqatishni anglatmaydi. Aksincha, ko‘rinuvchanlikka ta’sir qiluvchi asosiy qoidalar oshkora bo‘lishi, ularning qo‘llanishi izchil va tekshiriladigan bo‘lishi, alohida guruhlar uchun asoslanmagan to‘siqlar paydo qilmasligi kerakligini bildiradi. Bu mezon platformalarning tijoriy algoritmi bilan fuqarolik muhokamasini boshqaruvchi normativ talabni farqlashga yordam beradi. Platforma xizmatining ommabopligi uning muhokama madaniyatini avtomatik adolatli qilmaydi.

Fuqarolik madaniyatining maqsadi o‘z fikrini har qanday vosita bilan ommalashtirishdan iborat emas; mas’uliyatli fuqarolik fikrni ishonchli dalilga bog‘lashni, muxolif argumentni ko‘rib chiqishni va inson sha’niga putur yetkazmaslikni ham talab qiladi. Mazkur elementlar texnik kod orqali to‘liq kafolatlanmaydi, lekin platforma tartibi ular uchun to‘siq yoki yordam bo‘lishi mumkin.

Ikkinchi natija deliberativ tenglikni “teng post joylash huquqi”dan farqlashdir. Deliberativ tenglik jamoatchilik muhokamasida argumentga yondashuv, asossiz istisnoning oldini olish hamda tegishli javobni olish shartlaridan tashkil topadi. Biror muloqot kanali texnik jihatdan ochiq bo‘lsa-da, unda foydalanuvchining savoliga kim javob berishi, moderatsiya qanday ishlashi va qaror nima uchun o‘zgargani noma’lum bo‘lishi mumkin. Bunday sharoitda huquq deklaratsiyasi bilan amaliy eshitilish orasida uzilish yuzaga keladi. Shuning uchun deliberatsiyaning sifati e’lonlarning ko‘pligi bilan emas, asoslarning ko‘rilishi va javobgarlik bilan baholanishi zarur.

Uchinchi natija jamoatchilik ishonchining dialektik tuzilmasidir. Ishonch tizimni tanqid qilmaslik emas, uning qoidalari oldindan ma’lum, qarorlari tekshiriladigan va xatolari qayta ko‘rib chiqiladigan holatda asosli ravishda shakllanadigan kutishdir. Bunday ishonch tanqidiy fikrni o‘z ichiga oladi. Aksincha, izohsiz cheklovlarning yo‘qligi haqidagi va’dalar, ammo mavjud shikoyatning javobsiz qolishi ishonchni normativ asosdan mahrum qiladi. Davlatning raqamli ijtimoiylashuvdagi roli va kommunikativ institutlar imkoniyatlari haqidagi manbalar ayni masalaning tashkiliy tomonini ochishga yordam beradi [2; 4].

Mazkur farqlashdan “asosli ishonch sikli” chiqariladi: qoidani bilish, amaliy qarorni kuzatish, sababni so‘rash, mustaqil tekshirish va zarur holatda qayta ko‘rikdan o‘tkazish. Siklning dastlabki bosqichlari saqlanib, oxirgisi bo‘lmasa, fuqarolik subyekti qaror mazmunini baholashi mumkin, ammo xatoga ta’sir qilishdan cheklanadi. Aksincha, qayta ko‘rish kanali bo‘lib, qarorning boshlang‘ich sababi tushuntirilmasa, foydalanuvchi qaysi asosga e’tiroz bildirishini bilmaydi. Demak, shaffoflik, e’tiroz va hisobdorlik bir-birini to‘ldiradi.

Bu mezonlarni fuqarolik muloqoti va oddiy ko‘ngilochar platforma xizmatiga bir xil tarzda qo‘llash ehtiyotkorlikni talab qiladi. Jamoat ahamiyatidagi axborot almashinuvi, ijtimoiy maslahat yoki fuqarolarning rasmiy murojaati yuzasidan talablar kuchliroq bo‘lishi mumkin. Mas’uliyatning chegarasi platformaning ijtimoiy vazifasi, vakolati va qabul qilingan qarorning ehtimoliy oqibatlariga bog‘liq.

Tadqiqotning amaliy-nazariy mahsuli fuqarolik muhokamasini to‘rt qadriyat bo‘yicha kuzatishga mo‘ljallangan mezonlar matritsasidir. Unda algoritmik tizimning mavjudligi avtomatik yomonlik sifatida baholanmaydi. Muhim masala qaror qabul qilishga ta’sir qilayotgan vosita o‘z vakolati, cheklovi va xatosini tushuntira oladimi, fuqaroning asosli e’tiroziga joy qoldiradimi va muhokama sifatiga ta’siri baholanishi mumkinmi, degan savoldir.

**1-jadval. Raqamli fuqarolik munosabatlarini normativ baholash mezonlari**

| Qadriyat | Platformaviy omil | Normativ talab | Tekshiruv mexanizmi |
|---|---|---|---|
| Deliberativ tenglik | Saralash va tavsiya | Asossiz istisno yo‘qligi | Muqobil fikr tahlili |
| Avtonomiya | Interfeys tanlovi | Ongli rozilik, muqobil yo‘l | Sozlamalarni anglash |
| Ishonch | Moderatsiya qarori | Izoh va izchil tartib | E’tiroz va qayta ko‘rik |
| Hisobdorlik | Ma’lumot ustidan vakolat | Tekshiriladigan asos | Mustaqil kuzatuv |

Matritsani ishlatish uchun avval muhokamaning maqsadi va unga daxldor shaxslar aniqlanadi. Keyin qaysi tartib yoki texnik mexanizm natijaga ta’sir qilgani ko‘rsatiladi. Uchinchi bosqichda qarorning boshqacha bo‘lishi mumkinligi, to‘rtinchi bosqichda esa e’tirozning real ko‘rib chiqilish imkoniyati baholanadi. Natijada jadval tayyor siyosiy reyting emas, falsafiy savollarni tekshiriladigan institutsional dalillarga bog‘lash vositasidir.

Maqolada tavsiya etilayotgan mexanizmlarning samaradorligi hisoblab chiqilmagan. Ular jamoatchilik muhokamasini o‘rganayotgan tadqiqotchi uchun gipoteza shakllantirish, platforma qoidalarini qiyoslash va fuqarolarning tajrib-

asini keyinchalik empirik o‘lchashga xizmat qilishi mumkin.

To‘rtinchi natija ko‘p subyektli mas’uliyat sxemasi bilan bog‘liq. Fuqaro xabarni tekshirish, o‘z pozitsiyasiga javob berish va boshqa ishtirokchining fikrini insoniy qadr doirasida muhokama qilishga mas’ul. Platforma esa xizmat qoidalarini izchil qo‘llash, muhim cheklovlar sababini tushuntirish va nisbatan ta’sirli hisob qaydnomalari ustidan qo‘shimcha protsessual nazorat o‘rnatish masalasiga duch keladi. Davlat instituti jamoat muhokamasiga qo‘shilganda, u axborotni rasmiylashtirish va fuqaro murojaatiga vakolat doirasida javob berish majburiyatini texnik vositachi zimmasiga o‘tkazib qo‘ya olmaydi [1; 3].

Mazkur sxema platforma davlat bilan bir xil javobgarlikka ega degan qarashni bildirmaydi. Aksincha, u vakolatlarning turlicha tabiati tufayli mas’uliyatlar ham farqlanishini ko‘rsatadi. Xususiy platforma kontentni targ‘ib qilish yoki yashirish mexanizmlarini yaratishi mumkin, lekin davlatning legitim hokimiyat vakolatini egallamaydi. Shunga qaramay, uning yirik jamoatchilik muhokamasiga ta’siri sezilarli bo‘lganda xizmat qoidalari, izohlash va auditga oid normativ talablar kuchayishi uchun falsafiy asos paydo bo‘ladi. Dommettning platforma ma’lumotlariga ilmiy kirish haqidagi muhokamasi ushbu masalaga epistemik tomon qo‘shadi [5].

Moderatsiyaning ikki qarama-qarshi xatari mavjud: zararli xabarni izchil cheklay olmaslik va asosli fikrni noto‘g‘ri yashirish. Ularning hech birini bitta oddiy mezon bilan yo‘qotib bo‘lmaydi. Gillespie moderatsiya ko‘lami ortishi bilan muammoning o‘zi murakkablashishini ko‘rsatadi [7]. Mazkur maqolada murosaning normativ sharti sifatida “mutanosib moderatsiya” tushunchasi taklif qilinadi: cheklov zarur maqsadga qaratilishi, asosli bo‘lishi, imkon qadar yumshoq vosita tanlanishi va xatoni tuzatish yo‘li qoldirilishi kerak.

Fuqarolik ishonchini doimiy ma’qullash kayfiyatiga aylantirish ham, platformani har qanday jamoatchilik munozarasining mutlaq hakami deb e’lon qilish ham xato. Barqaror muloqot nazoratning mavjudligi bilan emas, nazoratning asoslantirilishi va unga asosli qarshi chiqish imkoniyati bilan shakllanadi. Shuning uchun tavsiya etilgan tamoyillar muloqot madaniyatini boshqaruv madaniyatidan ajratmaydi.

## MUHOKAMA

Platformaviy muhitdagi asosiy falsafiy muammo “algoritm nimani xohladi?” degan antropomorf savolda emas, hisoblash asosida qabul qilingan qarorning jamiyat uchun qanday oqibat va majburiyat tug‘dirishidadir. Amoore mashinali o‘rganishning qisman va ehtimolli qaror tavsifini ko‘rsatadi [6]. Bundan har bir texnik qaror xato degan xulosa chiqmaydi. Ammo qaror murakkabligi ortgani sari uning legitimligi faqat tizim aniq ishlaydi, degan bayonot bilan ta’minlanmaydi. Falsafiy tekshiruv kimning manfaatiga ta’sir bo‘layotgani, qarorni qayta ko‘rish imkoniyati borligi va zarar yuz berganda javobgarlik qanday bo‘linishini so‘raydi.

Deliberatsiya barcha ishtirokchilarning oldindan bir fikrga kelishini talab qilmaydi. U oqilona nizo imkoniyatini saqlagan holda, qarama-qarshi argumentning eshitilishiga sharoit yaratishni bildiradi. Jamoatchilik muhokamasida hissiyotlarning mavjudligi ham zaruriy kamchilik emas: ular tajriba va adolatsizlik hissini ommaga yetkazishi mumkin. Muammo hissiy impuls dalil tekshiruvi o‘rnini butunlay egallaganda yoki algoritmik rag‘bat muloqotning yagona o‘lchoviga aylanganda yuzaga keladi. Shu sababli ifodaviy va deliberativ qatlamlar qarama-qarshi qo‘yilmaydi, ularning nisbati tadqiqot obyekti sifatida ko‘riladi [8].

Yana bir bahs platformalarning jamoatchilik oldidagi ochiqligi haqida. Platforma barcha manba kodini oshkor qilmagan vaziyatda ham qoidaning normativ mazmuni, foydalanuvchiga ta’sir qiluvchi toifalar va qarorni e’tiroz bilan qayta ko‘rish tartibi tushuntirilishi mumkin. Biroq texnik murakkablikning o‘zi shaffoflikni butunlay bekor qilish uchun universal asos bo‘la olmaydi. Ochiqlikning darajasi axborot xavfsizligi, shaxsiy ma’lumotlarni muhofaza qilish va jamoatchilik manfaatlari o‘rtasida mutanosib baholanishi kerak.

Taklif etilgan matritsa aniq platformalarning samaradorligini tasdiqlamaydi. U “muloqotning demokratik sifati”ni tekshirish uchun oldindan e’lon qilinadigan savollarni beradi. Ushbu savollar javobsiz qolgan holatda foydalanuvchi soni, reaksiyalar va obunachilarni fuqarolik madaniyatining to‘liq o‘lchovi sifatida ko‘rsatish ilmiy jihatdan asossiz bo‘ladi.

O‘zbekiston kontekstida raqamli fuqarolik madaniyatini o‘rganish jamoatchilik bilan aloqa kanallarining mavjudligini sanash bilangina cheklanmasligi lozim. Fuqaro savoliga vaqtida javob qaytish, izohning tushunarliligi, muqobil fikrga munosabat va xatoni tan olish amaliyoti normativ tahlilning alohida ko‘rsatkichlariga aylanishi mumkin. Nazarov hamda Urinbayevaning tadqiqotlari fuqarolik jamiyati bilan ommaviy kommunikatsiya o‘rtasidagi institutsional bog‘liqlik masalasini muhokama qilish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi [1; 2]. Biroq mazkur manbalardan barcha muhokama kanallarining bir xil holatda ekani haqida umumlashtirish qilib bo‘lmaydi.

Empirik sinov uchun bir nechta turdagi platforma muhokamalari tanlanib, ularda qoidalar oshkoraligi, cheklov sababi berilishi, muqobil fikrning ko‘rinishi, murojaatga javob mazmuni va e’tiroz natijasi kuzatilishi mumkin. Sifat intervyusi foydalanuvchining o‘zini eshitilgan deb his etishi bilan hujjatlashtirilgan institutsional javobning o‘zaro munosabatini tekshiradi. Bunday dizayn “jamoatchilik ishonchi”ni yagona foizga qisqartirmasdan, uning asosli va asossiz shakllarini tahlil qilishga yordam berishi ehtimol.

Tadqiqotning chegaralari muhim: birinchidan, berilgan normativ mezonlar platformalarning ko‘rinmas reyting

mexanizmlarini mustaqil ochib bermaydi; ikkinchidan, turli til va yosh guruhlarida bir xil qoidaning tajribasi farqlanishi mumkin; uchinchidan, platformaning ochiq hujjati bilan real moderatsiya natijasi o‘rtasida tafovut bo‘lish ehtimoli mavjud. Shuning uchun keyingi bosqichda hujjat tahlili, intervyu va e’tiroz jarayonlari haqidagi ma’lumotlarni birlashtirish talab etiladi.

Natijada fuqarolik madaniyatining platformaviy qayta shakllanishini faqat texnologik taraqqiyotning ijobiy yoki salbiy oqibati sifatida tavsiflash o‘rniga, aniq qadriyatlar o‘rtasidagi muvozanat sifatida tushunish zarur. Tenglik kimning ovozi asosli ravishda eshitilishi, erkinlik, kim qanday tanlov qilishi, ishonch, qaror sababini tekshira olish, hisobdorlik esa xatoni tuzatish imkoniyati bilan mazmun kasb etadi. Ushbu yondashuv natijalarni avvaldan baholamaydi; u ularni falsafiy jihatdan asosli tekshirish tartibini belgilaydi.

## XULOSA

Tadqiqot platformaviy vositachilik sharoitida fuqarolik madaniyatining aksiologik tuzilishi texnik imkoniyatlar soni bilan emas, muloqotning normativ sifatlari orqali tushuntirilishini asoslaydi. Birinchidan, ifodaviy faollik va deliberativ tenglik alohida kategoriyalar sifatida farqlanib, ko‘rinuvchanlikni adolatli eshitilish bilan tenglashtirishning chegaralari ko‘rsatildi. Ikkinchidan, algoritmik saralash, rag‘bat va qaror noaniqligi jamoatchilik muhokamasi uchun alohida protsessual savollarni yuzaga keltirishi asoslandi. Uchinchidan, ishonch institutsional hokimiyatni tanqidsiz ma’qullash emas, qoidani bilish, qarorni tushunish, unga e’tiroz bildirish va xatoni qayta ko‘rib chiqish imkoniyatlariga tayanuvchi asosli munosabat sifatida talqin qilindi. To‘rtinchidan, tenglik, avtonomiya, ishonch va hisobdorlik qadriyatlari birlashtirilgan mualliflik matritsasi taklif qilindi. Beshinchidan, fuqaro, platforma operatori va davlat institutining majburiyatlarini ularning turlicha vakolatlari doirasida ajratish zarurligi ko‘rsatildi. Natijada platformaviy fuqarolik madaniyati na cheksiz erkinlik, na mutlaq moderatsiya modeli asosida, balki tushuntiriladigan qaror, mutanosib cheklov va qayta ko‘rikning birligida baholanishi mumkin. Bular nazariy-konseptual xulosalar bo‘lib, ularning real ta’sirini aniqlash uchun platforma qoidalari, foydalanuvchi tajribasi va shikoyat jarayonlariga doir mustaqil empirik tekshiruv zarur. Maqolada ishlab chiqilgan mezonlar turli platformalarni sun’iy yaxshilik-yomonlik qatoriga joylashtirish uchun mo‘ljallanmagan. Ular muayyan jamoatchilik muhokamasida qanday ko‘rinuvchanlik shartlari amalda bo‘lganini, qaror sababini kim tushuntirishini va foydalanuvchi e’tirozi qayerda ko‘rilishini aniqlashtiradi. Aksiologik jihatdan hamkorlikning demokratik sifati yakuniy kelishuvga majburlashda emas, asoslangan norozilik uchun qonuniy va kommunikativ imkoniyat mavjudligida namoyon bo‘ladi. Shu ma’noda platforma dizayni bilan fuqarolik tarbiyasi bir-birini to‘ldiradi: dastlabkisi tushunarli tartib yaratishi, ikkinchisi esa fuqaroning ushbu tartibdan ongli va mas’uliyatli foydalanish malakasini rivojlantirishi lozim.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Назаров Ш. Роль гражданского общества в цифровых демократических реформах и его взаимодействие с государством // Current Approaches and New Research in Modern Sciences. 2025. Vol. 4(12). P. 12–19. DOI: 10.5281/zenodo.16537519.

2. Urinbayeva S. Axborot xizmatida jamoatchilik bilan aloqalarni rivojlantirish muammolari va mexanizmlari // O‘zbekistonda xorijiy tillar. 2024. J. 10, № 3. P. 159–171. DOI: 10.36078/1721202987.

3. Климашевская О. В. Цифровая модернизация российского государства и общества: плюсы, вызовы и риски // Власть. 2020. Т. 28, № 1. P. 92–96. DOI: 10.31171/vlast.v28i1.7047.

4. Морозова Е. В., Плотичкина Н. В., Попова К. И. Государство как агент цифровой социализации // Вестник Пермского университета. Политология. 2019. № 2. P. 5–16. DOI: 10.17072/2218-1067-2019-2-5-16.

5. Dommett K. Researching for Democracy? Data Access and the Study of Online Platforms // Political Insight. 2020. Vol. 11(3). P. 34–36. DOI: 10.1177/2041905820958822.

6. Amoore L. Doubt and the Algorithm: On the Partial Accounts of Machine Learning // Theory, Culture & Society. 2019. Vol. 36(6). P. 147–169. DOI: 10.1177/0263276419851846.

7. Gillespie T. Content Moderation, AI, and the Question of Scale // Big Data & Society. 2020. Vol. 7(2). PDF P. 1–5. DOI: 10.1177/2053951720943234.

8. Papacharissi Z. Affective Publics and Structures of Storytelling: Sentiment, Events and Mediality // Information, Communication & Society. 2016. Vol. 19(3). P. 307–324. DOI: 10.1080/1369118X.2015.1109697.